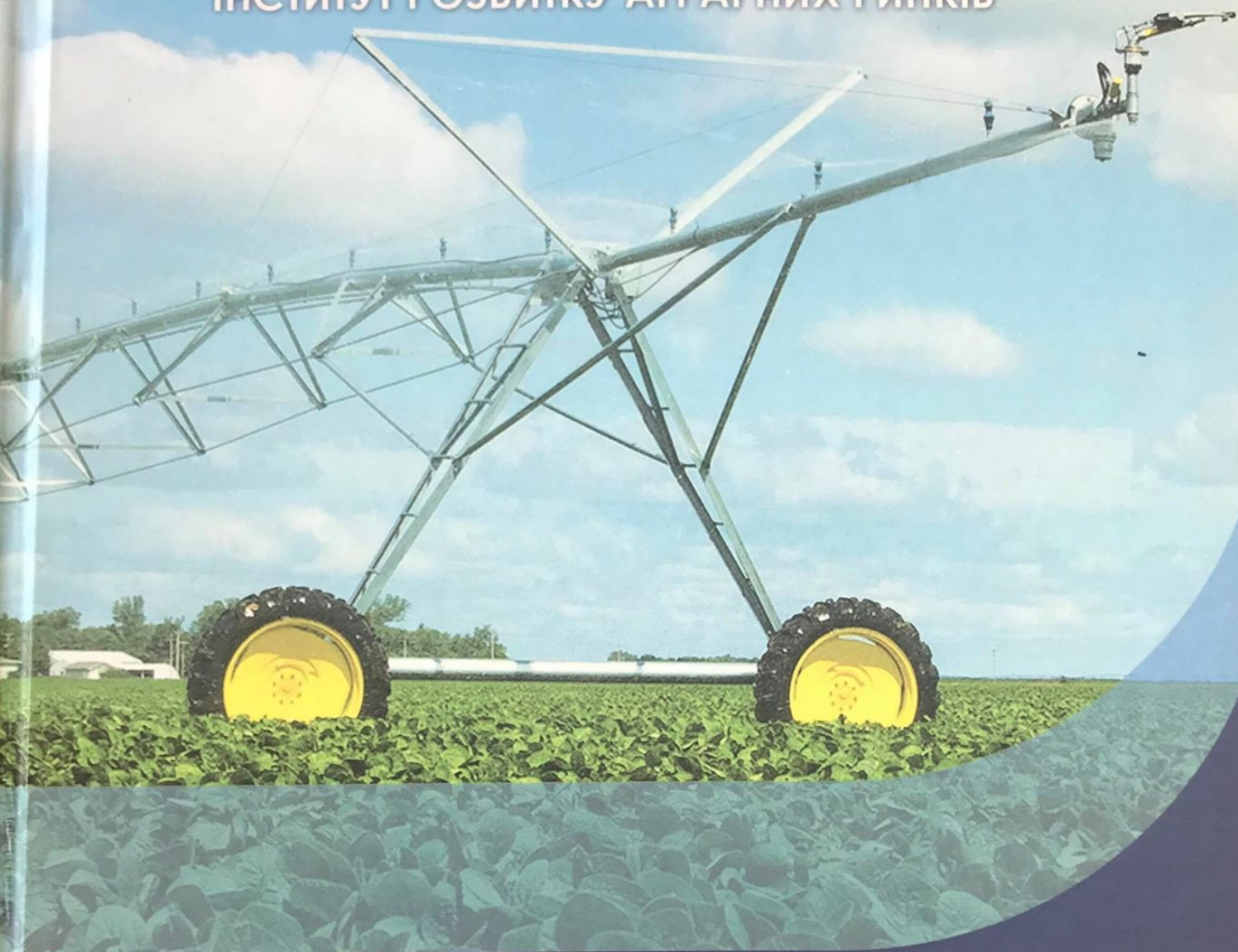

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ РИНКІВ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ВІДРОДЖЕННЯ І РОЗВИТКУ МЕЛІОРАЦІЇ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

*За редакцією
А.Д. Діброви, В.Є. Андрієвського*

Київ - 2017

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ РИНКІВ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ВІДРОДЖЕННЯ І РОЗВИТКУ МЕЛІОРАЦІЇ
В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

**За редакцією
А.Д. Діброви, В.Є. Андрієвського**

Це видання стало можливим за підтримки Американського народу, що була надана через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст видання є відповідальністю Інституту розвитку аграрних ринків (ІРАР) і не обов'язково збігається з поглядами USAID або уряду США.

Київ - 2017

Автори:
д.с.н.: Діброва А.Д. (Розділ 1); **к.т.н.:** Андрієвський В.Є. (Вступ, Розділ 2, Розділ 3, Розділ 4, Розділ 5); **к.е.н.:** Даценко М.С. (Вступ, Розділ 2, Розділ 3, Розділ 4, Розділ 5); Діброва Л.В. (п. 1.2; 1.3), Лабенко О.М. (п. 1.2), Воляк Л.Р. (Розділ 1), Кінева Т.С. (Розділ 2), Маршалок М.С. (п.1.1), Музиченко А.О. (п.1.2), Нагорний В.В. (п.1.3), Передерій Н.О. (п. 1.2), **Тараканов С.В.** (Вступ, Розділ 2, Розділ 3, Розділ 4, Розділ 5); Шиш А.М. (п.1.1);
аспіранти: Волівач В.О. (Розділ 4, Розділ 5), Даценко І.М. (Розділ 2, Розділ 5), Ільчук О.М. (п. 2.2), Козирська Т.О. (п. 1.2), Колісник В.П. (Розділ 4, Розділ 5), Чебан І.В. (п. 2.4);
студент: Діброва М.А. (п. 2.4).

Рекомендовано Вченою радою
 Національного університету біоресурсів і природокористування України
 (протокол №10 від 26 квітня 2017 р.)

Рецензенти:**Грановська Л.М.**

д.е.н., професор, завідувач кафедри сільськогосподарських меліорацій та економіки природокористування ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Демидась Г.І.

д.с-г.н., професор, завідувач кафедри кормовиробництва, меліорації і метеорології Національного університету біоресурсів і природокористування України

Ільчук М.М.

д.е.н., професор, член-кореспондент НААН України, завідувач кафедри підприємництва та організації агробізнесу Національного університету біоресурсів і природокористування України

О-64 **Організаційно-економічний механізм відродження і розвитку меліорації в Херсонській області / за ред. Діброва А.Д., Андрієвського В.Є.; Національний університет біоресурсів і природокористування України; Інститут розвитку аграрних ринків. – К., 2017. - 350 с.**

ISBN 978-617-7431-08-3

У монографії проведено ретроспективний аналіз розвитку меліорації і водного господарства Херсонської області. Оцінено організаційно-економічні умови формування системи меліорації та сучасний стан соціально-економічного розвитку Херсонщини. Проаналізовано вплив природно-кліматичних умов, стан інженерної інфраструктури меліоративних систем, забезпеченість земельними і водними ресурсами на ефективність сільськогосподарського виробництва в області. Окреслено заходи щодо ефективності використання меліорованих земель на основі аналізу державної та обласної програми підтримки водних ресурсів та надано пропозиції щодо їх активізації. Запропоновано системний підхід для оцінки зміни еколого-меліоративного стану територій та формування стратегії розвитку меліорації.

Обґрунтовано стратегію відродження і розвитку меліорації в Херсонській області. З цією метою проведено SWOT-аналіз розвитку меліорації, обґрунтовано сценарії її розвитку, визначено місію та стратегічне бачення, розроблено стратегічні й тактичні цілі, обраховано ресурсне забезпечення, а також очікувані результати від впровадження стратегії. Розроблено «Дорожню карту» розвитку меліорації для Херсонської області.

Монографія може бути корисною для науковців, працівників органів державного управління і місцевого самоврядування, викладачів, аспірантів, студентів.

УДК 338.4:631.16:332.3

© Національний університет біоресурсів і природокористування України

© Інститут розвитку аграрних ринків

ISBN 978-617-7431-08-3

Authors:

D.Sc.: Dibrova A. (Chapter 1); **Ph.D.:** Andrievsky V. (Introduction, Section 2, Section 3, Section 4, Section 5); Datsenko M. (Introduction, Section 2, Section 3, Section 4, Section 5); **Candidate of Science (Economics):** Dibrova L. (clauses 1.2, 1.3), Labenko O. (clause 1.2), Volyak L. (Section 1), Kineva T. (Section 2), Marshal M. (clause 1.1), Muzychenko A. (p.1.2), Nagorny V. (p.1.3), Perederiy N. (clause 1.2), **Tarakanov S.** (Introduction, Section 2, Section 3, Section 4, Section 5); Shish A. (clause 1.1); **post graduate students:** Volivach V. (Section 4, Section 5), Datsenko I. (Section 2, Section 5), Ilchuk O. (clause 2.2), Kozyrskaya T. (clause 1.2), Kolisnyk V. (Section 4, Section 5), Cheban I. (clause 2.4); **student:** Dibrova M. (paragraph 2.4).

Recommended by the Scientific Council

National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine
(protocol No. 10 of April 26, 2017)

Reviewers:

- Granovska L.** Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Agricultural Melioration and the Economics of the Nature Management State Pedagogical University "Kherson State Agrarian University"
- Demydas G.** D.S.G., Professor, Head of the Department of Forage Production, Melioration and Meteorology of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
- Ilchuk M.** Doctor of Economics, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Head of the Department of Entrepreneurship and Agribusiness Organization of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

O-64 Organizational and economic mechanism of restoration and melioration development in Kherson region / edited by: A.Dibrova, V.Andrievsky; National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine; Agrarian Markets Development Institute. - K., 2017. - 350 p.

ISBN 978-617-7431-08-3

The monograph contains genesis of melioration and water supply for agriculture development of Kherson region, organizational and economic conditions of the melioration system formation. Substantiated methodological principles of the strategy formation and development of the melioration and irrigation system in Kherson region. SWOT-analysis of melioration system development and scenarios of its development is conducted. A Road Map for melioration system development for Kherson region is suggested.

The monograph may be useful for scientists, public administration and local government officials, teachers, post graduate students, and students.

UDC 338.4:631.16:332.3

© National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
© Agrarian Markets Development Institute

ISBN 978-617-7431-08-3

ВСТУП

Херсонська область розташована у Причорноморській низині, у степовій зоні, по обох берегах нижньої течії Дніпра.

Родючі ґрунти, велика кількість тепла і світла в регіоні створюють сприятливі умови для оптимального використання генетичного потенціалу сортів та гібридів. Проте все це може бути зведено нанівець через брак атмосферних опадів у період вегетації сільськогосподарських культур.

Клімат Херсонської області помірно-континентальний із порівняно м'якою зимою та жарким і довгим літом. В цілому сумарне випаровування перевищує річну кількість опадів у 1,5 – 2,5 рази. Середня багаторічна кількість опадів по області складає близько 350 – 470 мм, при цьому протягом року вони нерівномірно розподіляються за територією та по періодах року. Тривалість посух у вегетаційний період в середньому складає близько 100 днів і повторюються вони з періодичністю не рідше один раз на три роки.

Зміни клімату, протягом останніх десятиріч, свідчать про значне зростання дефіциту вологозабезпечення, розширення площ з нестачею природного вологозабезпечення та зростання посушливості клімату.

В таких кліматичних умовах наявність гідротехнічної меліорації є головною умовою ведення ефективного сільськогосподарського виробництва та сталого розвитку сільських територій.

За Радянських часів в Херсонській області було побудовано найпотужнішу в Європі зрошувальну систему, яка за період експлуатації створила сприятливі умови не тільки для розвитку сільського господарства, але і значно покращила соціально-економічний розвиток та добробут сільського населення регіону.

Наявність зрошення в регіоні - один з найголовніших факторів інтенсифікації розвитку рослинництва, збільшення урожайності сільськогосподарських культур, підвищення прибутковості підприємств та якості життя населення.

Так, за багаторічними дослідженнями Інституту зрошуваного землеробства НААН України, на зрошуваних землях в кращих господарствах області, досягнуто середню врожайність озимої пшениці 60,6 ц/га, озимого

ячменю 62,3 ц/га, кукурудзи на зерно 95,4 ц/га, сої 45 ц/га, овочів 800-1000 ц/га, в тому числі томатів 850 ц/га та цибулі 1200 ц/га.

Такий рівень врожайності сільськогосподарських культур на зрошуваних землях півдня України буде сприяти підвищенню прибутковості сільськогосподарських товаровиробників та створить надійну платформу для ефективного вирішення не тільки економічних, а й екологічних та соціальних питань.

За період від початку введення в експлуатацію і по сьогоднішній час, зрошувальна система в області з різних причин втратила свою ефективність, відпрацювала амортизаційний термін, знаходиться у фазі «старіння», створює екологічні ризики та потребує оперативних державних рішень і ефективних дій з визначення перспектив розвитку.

Дана монографія написана на основі досліджень, проведених в рамках проекту Агентства США з Міжнародного Розвитку (AMP США/USAID) «Вода для агросектору», і присвячена формуванню оптимального організаційно-економічного механізму відновлення зрошення, впровадження якого створить сприятливі умови для відновлення зрошувальних систем у Херсонській області.

Враховуючи високу актуальність зрошення для ефективного розвитку Херсонської області з однієї сторони та критичний стан меліоративних систем в регіоні з іншої сторони, невідкладно на рівні Уряду мають бути прийняті виважені рішення про необхідність відновлення зрошувальних систем шляхом їх модернізації та технічного переоснащення, із залученням фінансових ресурсів Державного бюджету України, сільськогосподарських підприємств, коштів комерційних банків та міжнародних фінансових організацій.

Відновлення зрошувальних систем зумовлюється їх винятковою значущістю як для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва, так і для соціально-економічного розвитку області в цілому, адже це створить умови для гарантованого виробництва сільськогосподарської продукції в складних кліматичних умовах і сприятиме сталому розвитку водних та земельних ресурсів, сільського господарства і сільських територій та підвищенню рівня життя в сільській місцевості.

На думку експертів ІРАР, сьогодні недостатньо просто відновити існуючі меліоративні системи до робочого стану. Необхідно створити сприятливі умови для залучення інвестиційних ресурсів у відновлення меліоративних фондів, реалізації інноваційно-інвестиційних проектів та ефективного використання зрошувальних систем.

Автори монографії висловлюють щирю вдячність провідним науковим установам та організаціям: Інституту водних проблем і меліорації НААН, Інституту зрошуваного землеробства НААН, ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н. Соколовського», Херсонському державному аграрному університету, Херсонському проектно-технологічному центру охорони родючості ґрунтів і якості продукції, АМР США та вітчизняним науковцям: Балюку С.А., Вожеговій Р.А., Грановській Л.М., Коваленку П.І., Морозову В.В., Михайлову Ю.О., Попову В.М., Рокочинському А.М., Ромащенко М.І., Сташуку В.А., Ушкаренку В.В., Хвесику М.А., Яцику А.В. та всім колегам - вченим, які досліджують проблемні питання галузі і створюють наукову базу для ефективного розвитку меліорації* в Україні, науковий доробок яких врахований в даній книзі.

Окрема подяка Херсонській ОДА за координацію проекту «Вода для агросектору» та організаційну підтримку при реалізації пілотних проектів на території області.

* в цій монографії під словом «меліорація» слід розуміти «гідротехнічна меліорація»

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**За редакцією
А.Д. Діброви, В.Є. Андрієвського**

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ВІДРОДЖЕННЯ І РОЗВИТКУ МЕЛІОРАЦІЇ В
ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Монографія

Редактор
А.С. Хвалінська

Технічний редактор
В.О. Волівач

Комп'ютерна верстка
Т.Г. Волівач

SCIENTIFIC ISSUES

**Edited by
A. Dibrova, V. Andrievsky**

**ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC
MECHANISM OF RESTORATION
AND MELIORATION DEVELOPMENT
IN KHERSON REGION**

Monography

Editor

A. Khvalinska

Technical editor

V. Volivach

Computer layout

T. Volivach